

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ДЕПОЗИТНИХ КОРПОРАЦІЙ: ФАКТОРИ ВПЛИВУ ТА ІНДИКАТОРИ ОЦІНКИ

У статті проведено огляд основних підходів до визначення факторів, що впливають на фінансову стійкість депозитних корпорацій, проаналізовано основні переваги та недоліки зазначених класифікацій. Згідно з проведеним аналізом, запропоновано власну класифікацію факторів та індикаторів, що визначають їх вплив.

В статті проведено обзор основных подходов определения факторов, которые влияют на финансовую устойчивость депозитных корпораций, проанализировано основные подходы и недостатки описанных классификаций. Согласно проведенного анализа предложено собственную классификацию факторов и индикаторов, которые определяют их влияние.

The article surveyed the main approaches to determining the factors that affect the financial stability of depository corporations, the main advantages and disadvantages of these classifications. According to the analysis proposed own classification of factors and indicators that determine their impact.

Ключові слова: фінансова стійкість, зовнішні фактори, внутрішні фактори, індикатори, криза.

Функціонування депозитних корпорацій ґрунтується на відлагодженому механізмі проведення різноманітних операцій, ефективність яких залежить від різноманітних факторів. Ігнорування розгляду повного спектру факторів, що відображає цілісність існування банківської установи та оточуючого середовища, може призвести до неадекватної оцінки її фінансового стану і, як наслідок, виникнення кризових явищ. Крім того, через тісний взаємозв'язок факторів, динамічна зміна одного з них (у тому чи іншому напрямку) відповідним чином впливає на діяльність усього банку через зміну його стратегії на фінансовому ринку. При цьому сукупність позитивних та негативних факторів, формуючи тактичні цілі, виявляють здатність депозитних корпорацій до абсорбції негативних впливів з мінімальними втратами.

Незважаючи на те, що питанням визначення факторів, що впливають на фінансову стійкість банківської системи, займалися такі науковці, як О.І.Барановський [1], Л.П.Белих [2], Н.А.Кизим [4], В.В. Коваленко [5], В.М.Кочетков [6], В.І.Міщенко та О.І. Кіреєв [7], О.А.Тарханова [8] та інші, воно залишається невирішеним через складність взаємодії банків з іншими соціально-економічними інститутами, що змінюється залежно від сформованої ситуації, яка, у свою чергу, має ймовірнісний характер.

Метою даної статті є виявлення основних факторів, що впливають на фінансову стійкість депозитних корпорацій, та висвітлення індикаторів, які відображають зазначений вплив.

Дослідження факторів, що впливають на фінансову стійкість банків, такими науковцями, як О.І. Барановський [1], В.М.Кочетков [6], В.В.Коваленко [5], Л.П.Белих [2], В.І.Міщенко та О.І.Кіреєв [7] та іншими, передусім виокремлюють їх зовнішню та внутрішню складову, адже така класифікація найповніше окреслює тісноту взаємовідносин банківського сектора з іншими

секторами економіки.

У свою чергу, чітке виокремлення зовнішніх (екзогенних) та внутрішніх (ендогенних) факторів у наукових колах не набуло однаковості. На нашу думку, серед причин, що не дають можливості провести детальну класифікацію факторів, можна виділити такі: соціально-економічна та політична залежність установи від багатоваріантності умов причинно-наслідкового характеру; ймовірність впливу тих чи інших факторів залежно від спеціалізації банку і, як наслідок, відсутність можливості виділити серед них домінуючі; суб'єктивізм у прийнятті тих чи інших рішень, що не дає можливості чітко спрогнозувати кінцевий результат і закономірність розвитку ситуації на певний момент часу.

У результаті отримуємо або занадто деталізовані групи зовнішніх та внутрішніх факторів, що не дає можливості зосередити увагу на головних причинах дестабілізації діяльності банку, або досить узагальнені, які унеможливають чітке розуміння проблеми виникнення тієї чи іншої ситуації. Крім того, певне коло науковців зосереджує свою увагу не тільки на виокремленні факторів фінансової стійкості банків, а й на визначенні індикаторів, що відображають спроможність усієї системи протистояти негативному впливу цих факторів (діагностика можливості виникнення кризових ситуацій).

Так, Б.Айхенгрін, А.Роуз та К.Віплосц при дослідженні причин виникнення банківських криз виокремили такі: внутрішня економічна політика, зовнішні макроекономічні умови; політика обмінного курсу; структура фінансової системи країни; недосконалість контролю та регулювання. Згідно з виділеними факторами, був проведений аналіз таких індикаторів: 1) пов'язаних з тенденціями розвитку світової економіки (обсяг міжнародних золотовалютних резервів у відсотках від обсягу імпорту за місяць; зовнішній борг у відсотках до ВВП; сальдо рахунку поточних операцій у відсотках до ВВП; реальний обмінний валютний курс); 2) основні макроекономічні індикатори (бюджетний дефіцит/профіцит у відсотках до ВВП; темпи зростання внутрішнього кредиту; обсяги реального ВВП на душу населення); 3) показники зовнішнього впливу (світова відсоткова ставка; темп приросту ВВП країн ОЕСР) [9].

Звужуючи кількість індикаторів-провісників банківських криз, Д.К.Харді та С.Пазарбасіоглу виявили залежність виникнення банківських криз через уповільнення темпів економічного зростання, девальвацію національної валюти, зростання відсоткових ставок, зміну темпів інфляції, зростання кредитів фізичним особам щодо ВВП, негативні коливання цін на ринку експорту та приплив іноземного капіталу [10].

Врахування О.І.Барановським українських реалій функціонування фінансового сектора економіки привело до формування погляду, за яким стійкість банківської системи «може характеризувати фактичний стан виконання вітчизняними банками встановлених НБУ нормативів і дотримання

порогових значень індикаторів її фінансової безпеки» [1,с.83].

Розраховані автором 33 показники безпеки банківської системи та співвідношення їх фактичного і порогового значення довели наявність досить хиткої ситуації на фінансовому ринку. Найбільше занепокоєння викликали показники приросту грошової маси – 35% (перевищення порогового значення у сім разів); обсягу готівки у відсотках до ВВП – 14% (перевищення – у три з половиною раза); рівень доларизації грошового обігу – 27% (перевищення майже у тричі); обсяги іноземної валюти готівкою до національної валюти готівкою (перевищення у п'ять разів); кредитні надходження до економіки (менше порогового значення удвічі); вартість банківських кредитів (більше на 5,1 процентних пункти) тощо [1,с.84]. Загальна кількість показників, значення яких не відповідають нормативним, – 17. За таких умов зрозуміло, що навіть при дотриманні банками нормативів, встановлених НБУ, виникнення шоків ситуацій на міжнародних ринках з подальшим коливанням валютного курсу та зниженням платоспроможності підприємств-позичальників призведе до фінансової кризи. Історичним доведенням проведеного дослідження стала криза 2008 року, яка також підкреслила статичну обмеженість та кількісне перевантаження показниками системи оцінки стабільності фінансового сектора, що розроблена Міжнародним валютним фондом (МВФ).

На нашу думку, індикатори фінансової стабільності, що розраховуються і поширюються МВФ задля здійснення макропруденційного аналізу та оцінки сильних і вразливих сторін фінансової системи, не дають реальної можливості обмежити ймовірність кризової ситуації. Так, згідно з розрахунками департаменту статистики та звітності НБУ, 12 обов'язкових та дев'ять додаткових індикаторів сектора депозитних корпорацій передчасно не відобразили можливість виникнення кризи фінансового ринку у 2008 році, а лише відобразили їх постфактум.

Як видно з табл. 1, значна частина показників, через обмеженість статистичних даних, не розрахована, динаміка інших, у більшості випадків, є сталою і зазнає коливань лише у 2008 році. До показників, які чітко виокремлюють період кризи, на нашу думку, можна віднести наступні:

1) співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів (значення показника у 2005-2007 роках поступово зменшується з 14,95% у 2005 році до 13,92% у 2007 році, що перевищує встановлений норматив (10%); у 2008 році показник збільшився на 22 процентних пункти проти значення 2007 року і склав 15,14%, що свідчить про підвищення вимог капіталізації НБУ під час поглиблення кризових явищ);

2) співвідношення регулятивного капіталу I рівня до зважених за ризиком активів (значення показника, як і у попередньому випадку, поступово зменшувалось і у 2007 році склало 10,09%, що на 1,96 процентних пункти менше значення 2008 року);

3) співвідношення недіючих кредитів за мінусом резервів до капіталу

(значення показника протягом 2005-2007 років зазнає коливань; найменше його значення відображається у 2007 році – 313,82%, що на 12,17 процентних пункти менше значення аналогічного показника 2005 року та на 38,62 процентних пункти – 2006 року. Реструктуризація боргів та збільшення вимог до резервування за кредитними ризиками у 2008 році зменшили показник, що аналізується, до 9,16%);

4) співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів (як і в попередньому випадку, значення показника зменшилось з 57,99% у 2005 році до 3,88% у 2008 році);

5) співвідношення чистого доходу до середніх сукупних активів (значення показника значно зменшилось у 2008 році на 0,34 процентних пункти проти значення 2007 року і склало 0,88%. З 2009 року показник не розраховується у зв'язку з наявністю збиткової діяльності);

6) співвідношення чистого доходу до середнього капіталу (значення показника у 2005-2007 роках зазнавало значних коливань і лише у 2008 році склало 7,29%, що на 3,23 процентних пункти менше значення показника 2007 року. З 2009 року показник у звіті не відображається через наявність збитків).

Отже, згідно з розрахунками, наведеними у табл. 1, до індикаторів, що можуть прогнозувати виникнення кризових явищ у депозитних корпораціях, можна віднести такі три індикатори:

1) співвідношення ліквідних активів до сукупних активів (значення показника стрімко зменшується з 18,03% у 2005 році до 11,6% у 2007 році. Зниження ліквідності на третину відобразило неготовність банків задовольнити очікуваний непередбачуваний попит на готівку у 2008 році, що загостило проблему довіри до них та призвело до ще більшого відтоку коштів);

2) співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу (динамічне зростання показника з 1,41% у 2005 році до 13,38% у 2007 році свідчить про збільшення валютного ризику щодо капіталу. У 2008 році, в зв'язку з різкою зміною динаміки обмінного курсу, зазначений показник збільшився до 33,10%, що, паралельно зі збільшенням показника співвідношення кредитів в іноземній валюті до сукупних валових кредитів (з 44,58% у 2005 році до 60,35% у 2008 році), та показника співвідношення зобов'язань в іноземній валюті до сукупних зобов'язань (з 43,47% у 2005 році до 59,01% у 2008 році) свідчить про високий рівень доларизації економіки і зменшення можливості ефективного застосування інструментів грошово-кредитної політики);

3) співвідношення депозитів клієнтів до сукупних валових кредитів (стрімке зменшення показника з 95,05% у 2005 році до 48,36% у 2008 році висвітлює ризик ліквідності через збільшення залежності банків для покриття неліквідних активів нестабільними засобами (у випадку українських банків – збільшення зовнішніх запозичень).

ФІНАНСИ

Таблиця 1

*Динаміка індикаторів фінансової стабільності депозитних корпорацій,
що визначається за методологією МВФ**

%

Індикатори фінансової стабільності	Станом на					
	31.12. 2005	31.12. 2006	31.12. 2007	31.12. 2008	31.12. 2009	30.06. 2010
Основні індикатори фінансової стабільності						
Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів	14,95	14,19	13,92	15,14	19,81	22,81
Співвідношення регулятивного капіталу I рівня до зважених за ризиком активів	11,54	10,84	10,09	12,05	15,59	16,97
Співвідношення недіючих кредитів за мінусом резервів до капіталу	325,99	352,44	313,82	9,16	31,97	28,41
Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів	57,99	59,76	48,12	3,88	13,70	14,72
Рентабельність активів	1,31	1,34	1,22	0,88		
Рентабельність капіталу	10,37	11,38	10,52	7,29		
Співвідношення процентної маржі до валового доходу	48,36	54,49	55,45 %	51,16	66,76	67,96
Співвідношення непроцентних витрат до валового доходу	65,99	59,79	60,76	52,95	61,08	61,03
Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів	18,03	14,27	11,60	9,35	11,45	11,46
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань	40,17	37,83	39,93	32,99	35,88	24,85
Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	1,41	10,55	13,38	33,10	28,51	27,39
Рекомендовані індикатори фінансової стабільності						
Співвідношення капіталу до активів	11,90	12,47	11,58	12,86	13,10	14,38
Відкрита позиція великих депозитних установ щодо найбільших суб'єктів господарювання	202,61	191,44	171,06	187,36	169,21	153,35
Співвідношення прибутків (збитків) за фінансовими інструментами до валового доходу	7,21	8,25	7,45	16,46	4,45	2,18
Співвідношення витрат на утримання персоналу до непроцентних витрат	43,21	47,15	49,10	48,13	40,67	43,41
Співвідношення депозитів клієнтів до сукупних валових кредитів	95,05	74,90	64,86	48,36	45,27	50,92
Співвідношення кредитів в іноземній валюті до сукупних валових кредитів	44,58	50,48	51,45	60,32	52,59	50,32
Співвідношення зобов'язань в іноземній валюті до сукупних зобов'язань	43,47	50,31	49,77	59,01	55,83	52,62

*складено автором згідно з даними НБУ [3]

Треба також зазначити, що актуальність орієнтації на індикативне відображення кризових явищ у банківській системі України через зазначені показники підсилюється вже історично сформованими і незмінними факторами: високою доларизацією економіки країни та низьким рівнем капіталізації банків.

Адаптуючи систему індикаторів, запропонованих МВФ, В.І.Міщенко, О.І.Кіреєв та М.М.Шаповалова запропонували, при моніторингу розвитку банківського сектора, використовувати 12 показників для щоденного аналізу та 23 – для щомісячного [7, с.24]. При цьому з дванадцяти показників щоденного моніторингу фінансової стійкості дев'ять – дозволяють оцінити стан ліквідності банків; один – якість кредитного портфеля; два – валютні ризики, що підтверджує попередній висновок про необхідність зосередження

найбільшої уваги у зазначених трьох напрямках, які відображають внутрішній стан депозитних корпорацій.

Водночас, згідно з принципом системності дослідження стабільності банківського сектора, В.В. Коваленко, виділивши індикатори першого та другого рівня, досить точно відобразив зв'язок стійкості банків з зовнішнім та внутрішнім середовищем [5].

На нашу думку, поділ індикаторів через призму факторів впливу на фінансову стійкість депозитних корпорацій є найбільш конструктивним, адже дає змогу звузити можливість недооцінки широкого спектру ризиків.

Отже, відповідно до проведеного нами дослідження, доцільно навести таку класифікацію факторів впливу на фінансову стійкість депозитних корпорацій та індикаторів, що відображають зазначений вплив (рис. 1):

Рис .1. Класифікація факторів впливу на фінансову стійкість депозитних корпорацій

Проведена класифікація дозволяє розглядати проблему фінансової стійкості банків відповідно до реалій соціально-економічного розвитку і дає змогу виділити основні причини виникнення нестабільної ситуації у галузі, що дозволить приймати ефективні рішення усіма ланками управлінського апарату.

Список використаних джерел:

1. Барановський О.І. Стійкість банківської системи України// Фінанси України. – 2007. - №9. – С. 75-87
2. Белых Л.П. Устойчивость коммерческих банков. Как банкам избежать банкротства / Л.П.Белых – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1996. – 192 с.
3. Індикатори фінансової стабільності [Електронний ресурс]// [Офіційний сайт Національного банку України]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>. – Назва з екрану.
4. Кизим Н.А. Моделирование банкротства коммерческих банков/ Н.А. Кизим, И.С.Благун, В.А. Зинченко, Чанг Хонг Вен. – Х.: ИД «ИНЖЕК», 2003. – 220с.
5. Коваленко В.В. Науково-методологічні основи фінансової стабільності банківської системи та індикатори її оцінки// Фінанси України. – 2008. - №7. – С.111-121
6. Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах:

ФІНАНСИ

монографія/ В.М. Кочетков – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 300 с.

7. Організаційно-методичні підходи до запровадження в НБУ системи оцінки стійкості фінансової системи: інформаційно-аналітичні матеріали/ за ред. В.І. Міщенко, О.І. Кіреєва, М.М. Шаповалової. – К.: Центр наукових досліджень НБУ, 2005. – 97 с.

8. Тарханова Е.А. Устойчивость коммерческих банков/ Е.А. Тарханова. – Тюмень: Вектор Бук, 2003. – 186 с.

9. Eichengreen B., Rose A., Wyplosz C. Exchange Market Moynem: The Ontecedents and Aftermath of Speculative Attacus// Economic Policy.-1996.-Vol.2- P.249-312

10. Hardy D.C., Pazarbasioglu C. Leading Indicators of Banking Crises: Was Asia Different? [Електронний ресурс]// IMF Working Papers, WP/98/91 - Режим доступу: <http://www.imf.org>